

NORVEÇ FAVNASI HAKKINDA

FAUNA IN NORWAY ¹⁾

Prof. Dr. Knut DAHL. ²⁾

Çeviren :

Ertan PINAR

Seyir ve Hidrografi Dairesi, Oşinografi Şubesi

Norveç faunası, genellikle biri arktik, diğeri boreal karakter ve kökenli olmak üzere iki ayrı guruptan meydana gelir. Kara faunası ve bilhassa kuşlar arasında, genellikle güney elemanları çoğunlukta ve köken bakımından Rusya ve Sibirya ile bağıntılıdır. Fakat bir çok sebepten bu tip bir faunanın kesin coğrafi sınırlarını çizmek çoğu kere güçtür.

Norveçin yukarı kuzey kesiminde, örneğin Finmark'ta, kara faunası ve aynı zamanda deniz çevresi faunası arktik adalar faunasının aynıdır. Bu faunanın karakteristik hayvanları ren geyikleri (ki şimdi çoğu ehlileşmiş ve pek azı yabandır), ptarmiganlar, kutup tilkileri, iri kır fareleri, porsuklar, kar baykuşları ve *Emberizidae* familyasına bağlı birkaç kuş türüdür. Bunlar gerek aşağı, gerekse yukarı bölgelerin büyük bir kısmında çoğunlukta dırlar.

Tatlısu balığı olarak, som balıkları, alabalıklar (ki bunlar güney kökenlidir) ve aynı zamanda diğeri bir alabalık türü olan *Salmo alpinus* görülür. Bu balık arktik faunanın karakteristik tatlısu balık formu olup, aynı zamanda denizde de bulunur.

Arktik kara faunası Norveçin güney ucuna kadar uzanır ve az veya çok aralıklarla ve değişikliklerle bütün alpin bölgeyle bağıntılıdır. Örneğin, Finmark'tan Trøndheim bölgesine, Dovre'dan Langfjellene bölgesine, Gudbrandsdal ve Ös-

1) Yazının ingilizce aslı "The Norway Year Book 1967 : 39-44" de yayımlanmıştır.

2) Oslo Üniversitesi Zooloji Profesörü; ölmüştür.

terdal dağları arasına ve doğu ve batı akarsu havzalarına kadar. Yegâne farklılık Finmark'ta görülür ve bu farklı fauna deniz seviyesinden başlayarak güney kısımlarda binlerce metre yüksekliklere ulaşır. Bu arktik hayvanlar jeolojik devirlerden artakalan ve bütün Norveçe yayılmış hayvanlardır.

Güney Norveçin hayvanları kuzeyin aksine kendi aralarında çok ayrı özellikler gösterirler. Çoğu Güney, Orta ve Doğu Avrupa kökenlidir. Bu hayvanlar devirlerin akışı içinde göçetmiş ve arktik hayvanların yerini alarak, onların bulunduğu yerlerde yaşamağa başlamışlardır. Bunu iklimde derece derece olmuş değişikliklerle açıklamak mümkündür. Ancak bir periyotta, Meşe periyodunda, Norveç iklimi Danimarka veya Almanya ikliminin aynısı olmuştur. Bu fauna o zamanlar daha çok güneyli karakter taşımıştır. Güneyden göçeden bu hayvanlar arasında iri boynuzlu bir geyik cinsi (Elk) zikredilebilir ki, bunlar Doğu Norveçin ormanlık bölgelerinde bulunurlar ve vadilere, hatta yüksek kırlık ve çayırılık bölgelere kadar yükselirler. Ancak batı fiyordlarına gitmezler, çünkü oralarda tutunamazlar. Trøndelag ve Namdal bölgesine gelince; fiyordlarda ve kıyılarda, örneğin Vigten adalar gurubunda bulunurlar. Finmark'ta ve bazen İsveç ve Finlandiyada da görülürler. Karacalar İsveçten kuzeye doğru son 80 yıl içinde yayıldılar ve Güney Norveçe yerleşerek çok sayıda ürediler (Şimdi Güneydoğu Norveçte büyük bir stok vardır). Bunların yayılma sınırı hemen hemen Oslo fiyordları ile İsveç sınırında Hamar'a kadardır. Halen de çoğalmaktadırlar. Alageyikler de güney karakterlidirler ve artık batı kıyılarına has hayvanlar olmuşlardır; örneğin, Namdal bölgesinde Mandal'dan Ottoröy'e kadar. Bunlar, Bergen bölgesi fiyordlarında, Ramsdal, Hitra ve asıl kara parçası çevresinde çok sayıda görülürler. Bunların genellikle Meşe periyodundan arta kaldıkları kabul edilir ve Norveçe gelişlerinin de bu çağda olduğuna inanılır.

Ayı, vaşak, kurt, tilki, susamuru ve çeşitli *Martes* türleri, kakım, gelincik çok geniş bir alanda ve çok sayıda bulunurlar. Büyük yırtıcı hayvanlar ise son zamanlarda bilhassa çok nadir görülmektedir. Ayı, hatta vaşaklar zamanla adeta imha edilmişlerdir. Kurt ise Röros'tan, Finmark dahil, kuzeye doğru orman içlerine kadar uzayan bölgeye kadar yayılır. Porsuk Güneydoğu ve Güney Norveçte; kunduzlar ise çok geniş bir yayılma alanında bulunurlar. Fakat bunların da hepsi hemen hemen öldürülmüşlerdir. Şimdi ise kanunla korunmakta, dolayısıyla sayıları artmaktadır. Örneğin, güneye doğru bazı vadilerde, Mandal vadisinden Skiens fiyorduna kadar gittikçe görülür ve diğer çeşitli bölgelerde de yayılmıştır. Yarasanın ise çeşitli varyeteleri Güney Norveçte görülür, Kuzey Norveçte ise sadece bir varyetesi vardır.

Güney kara parçasının en önemli av kuşları ise şunlardır: İri Avrupa kekliği, kara ormantavuğu, fındık tavuğu, keklik. Bunların dağılışı batı fiyordlarına kadar uzanır ve nadiren batı fiyordlarında da bulunurlar. Kara ormantavuğu

Conifer ormanlarının bulunduğu bütün bölgelerle, *Betula* (huş) ağaçlarının bulunduğu ormanlarda bulunur. Ancak, Finmak'ta az sayıdadırlar. Fındık tavuğu ise, Güney ve Güneydoğu Norveçin bilhassa Trøndelag bölgesindeki ladin ormanlarında ve bütün Kuzey Norveçte bulunur. Ancak Batı Norveçte bulunmazlar. Keklikler ise, güneydoğu bölgelerinde değişen periyodlarda, bazen çok, bazen az sayılarda bulunurlar. Ağaçtavuğu ve ptarmiganlar da av kuşlarınınkine benzer bir dağılma prensibi içinde dağlık bölgelerde yaşarlar.

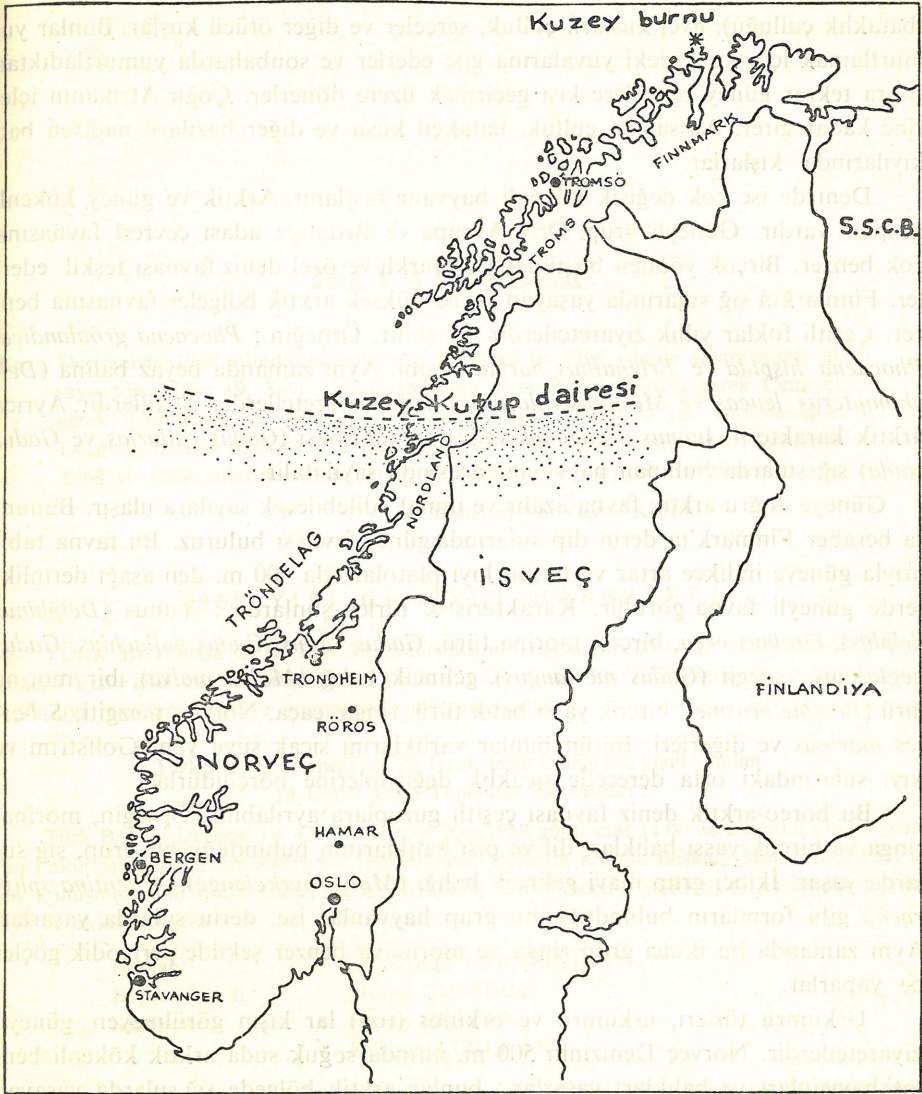
Tatlısu balıklarının varlığı da ayrı bir önem taşır. Batı ve kuzey akarsularında başlıca alabalık, som balığı, belli başlı balıklar arasındadırlar. Bunlar buzul devrinde veya sonraki zamanlarda denizden tatlısuya gelmişlerdir ve çok yükseklere erişerek dağ göllerinin çoğunda yaşamaktadırlar; buralarda bulunan yegâne türlerdir. Turna balığı ise nadiren tatlısularda bulunur. Bilhassa eski devirlerden kalan manastırların bulunduğu yerlerde raslandıklarından en iyi şekilde keşişler tarafından anlatılmışlardır.

Doğu Norveçte bunlardan başka, denizden göçetmiş Doğu ve Orta Avrupa kökenli şu balıklar bulunur : Akbalık (*Coregonus laveratus* ve *C. albula*), kurşuni dere kayabalığı, tatlısu levreği, turna balığı, morinaya benzer birkaç tatlısu türü, çeşitli sazan türleri, Sazangiller familyasından çok küçük bazı türler, çamçak balığı veya asıl akbalık ve inci balığı. Bunlar arasından sadece biri, kurşuni dere kayabalığı, Batı Norveç geçmiştir. Bu geçiş Gudbrandsdal yoluyla olmuş ve Rauma'ya kadar inmişlerdir. Ayrıca akbalık (*Coregonus*) lar Jaeren boyunca görülürler. Diğerleri yüksek vadilere yayılmışlardır. Bunlardan kurşuni dere kayabalığı, akbalık (*Coregonus*) lar, tatlısu levreği, turna balığı ve morinaya benzer birkaç tatlısu türü, Röros bölgesine kadar yayılabilmiştir.

Sazan türleri özellikle Doğu ve Güneydoğu Norveç göllerinde yerleşmişlerdir denebilir. Trøndelag bölgesinde (ki morinaya benzer tatlısu türleri görülür) ve Kuzey Norveçde, Troms ve Finmark'a gelinceye kadar hiçbir güneyli balığa raslanmaz. Finmark'a gelince tekrar bunlarla karşılaşılır. Bu türler Finlandiya ve Kuzey İsveçten gelerek yayılmışlardır.

Bütün sürüngenler güneyden göç etmişlerdir. Kertenkele, köryılan, engerek yılanı ve zehirsiz iki yılan türü (*Torpidonotus natrix* ve *Corenella austriaca*) güneyde ve diğer aşağı bölgelerde geniş bir yayılma gösterirler. Sadece kertenkele kuzeye kadar, örneğin Finmark'a kadar uzanır. Engerek yılanı Kuzey Norveç kadar ağaç dalları şeklinde diyebileceğimiz bir şekilde yayılmıştır. Zehirsiz iki yılan türü ise Trondheim bölgesinde görülür.

Bellibaşlı birçok kuş türü yılın belirli periyodlarında bulunurlar. Bunlar çeşitli gruplarda incelenebilirler. Biz burada üç gruba ayıracağız : 1. Yüksek arktik bölge kuşları : Büyük deniz ördeği, Spitsbergen karabatağı (*Uria brunnhii*) ve *Alcidae* familyasından birkaç küçük dalıcı kuş türü. Bunlar yaz aylarında arktik

Şekil 1 : Norveç hartası.

adalarda yaşarlar, kışın ise sürüler halinde kuzey ve kuzey batı bölgelerinde toplanırlar. 2. Bu grup: Adi karabatak, deniz papağanı, dalgıç kuşu türleri, birçok ördek ve martılar olup, kısmen kuzey kısımda daha yüksek bölgelerde yaşar ve kış aylarında güneye inerler. 3. Bu grup göç eden kuşlardır : Turna, balıkçıl, leylek, adi turna kuşu, Çullukgiller familyasından bazı türler, uzun gagalı kuşlar

(bataklık çulluğu), avcı kuşları, çulluk, serçeler ve diğer ötücü kuşlar. Bunlar yumurtlamak için kuzeydeki yuvalarına göç ederler ve sonbaharda yumurtladıktan sonra tekrar güney bölgelere kışı geçirmek üzere dönerler. Çoğu Afrikanın içlerine kadar girer. Az sayıda çulluk, bataklık kuşu ve diğer bazıları, nadiren batı kıyılarında kışlarlar.

Denizde ise çok değişik kökenli hayvana rastlanır. Arktik ve güney kökenli gruplar vardır. Güneyli grup, Orta Avrupa ve Britanya adası çevresi favnasına çok benzer. Birçok yönden bu güneyliler, farklı ve özel deniz favnası teşkil ederler. Finmarkın sığ sularında yaşayan fauna yüksek arktik bölgeleri favnasına benzer. Çeşitli foklar yıllık ziyaretçilerdir denebilir. Örneğin ; *Phocaena grönlandica*, *Phocaena hispida* ve *Erignathus barbatus* gibi. Aynı zamanda beyaz balina (*Delphinopterus leucas* ve *Mallotus villosus* da nadir ziyaretçilerden değıllerdir. Ayrıca arktik karakterli *Agonus decagonus* ve kutup morinası (*Gadus callarios* ve *Gadus saida*) sığ sularda bulunan hayvanlar arasında sayılabilir.

Güneye doğru arktik fauna azalır ve ihmal edilebilecek sayılara ulaşır. Bununla beraber Finmark'ta derin dip sularında güney favnası buluruz. Bu fauna tabiatıyla güneye indikçe artar ve bütün kıyı platolarında 500 m. den aşağı derinliklerde güneyli fauna görülür. Karakteristik türler şunlardır : Yunus (*Delphinus delphis*), *Orcinus orca*, birçok morina türü, *Gadus virens*, *Gadus pollachius*, *Gadus aeglafinus*, mezgit (*Gadus merlangus*), gelincik balığı (*Molva molva*), bir morina türü (*Brosme brosme*), birçok yassı balık türü, ringa, çaça, Norveç mezgiti, *Sebastes marinus* ve diğerleri. Bütün bunlar varlıklarını sıcak suya yani Golfstrim ve kıyı sularındaki orta derecede sıcaklık değışimlerine borçludurlar.

Bu boreo-arktik deniz favnası çeşitli guruplara ayrılabilir. Örneğin, morina, ringa ve birçok yassı balıklar, dil ve pisi balıklarının bulunduğu bir grup, sığ sularda yaşar. İkinci grup mavi gelincik balığı (*Molva byrkelange*), *Argentina sphyraena* gibi formların bulunduğu bu grup hayvanlar ise, derin sularda yaşarlar. Aynı zamanda bu ikinci grup ringa ve morinaya benzer şekilde periyodik göçler de yaparlar.

Uskumru türleri, uskumru ve orkinos (ton) lar kışın görülmeyen güneyli ziyaretçilerdir. Norveç Denizinin 500 m. altında soğuk suda arktik kökenli bentos hayvanları ve balıkları yaşarlar ; bunlar arktik bölgede sığ sularda yaşayan hayvanların aynısıdır.

SUMMARY

Animal life in Norway is in general composed of two kinds ; animals of an arctic character and those of more southern, or boreal character and origin. As regards land fauna, particularly among birds, there is also an aestern element, related to the animal world of Russia and Siberia. For many reasons it is not always possible to define the exact geographical limits of these types of fauna.